

УДК 342.9

О.В. ЛОПУШАНСЬКА, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА З ПИТАНЬ МОВИ

Ключові слова: юридична відповідальність, законодавство, мова

Мова є не просто ознакою культурної належності, а й атрибутом державності та національної безпеки Української держави. Відтак, мові кожної країни повинна надаватися належна політико-правова охорона та забезпечуватися її захист. Адже, як зазначає І. Попеску, питання свідомого впливу суспільних інститутів на функціонування, розвиток і взаємодію мов не мало такої актуальності як у наш час [1, с.32].

Отже, враховуючи викладене вище, вважаємо доцільним розглянути у даній статті інститут юридичної відповідальності за порушення вітчизняного законодавства, норми якого регулюють мовні відносини в Україні.

Питання юридичної відповідальності у своїх працях досліджували відомі вчені-теоретики: С.Д. Гусарев, Г.О. Мурашин, О.Г. Мурашин, О.Ф. Скакун. Свої роботи присвятили вивченню питання юридичної відповідальності відомі вчені у галузі адміністративного права: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, Е.Ф. Демський, Р.А. Калюжний, В.К. Колпаков, Т.О. Коломоєць, О.В. Кузьменко та інші науковці.

Разом із тим, проблему визначення та генезису питання юридичної, зокрема, адміністративної відповідальності за порушення мовного законодавства, на жаль, вивчено недостатньо, що потребує додаткового аналізу та конструктивних практичних рекомендацій із метою

удосконалення відповідного правового інституту, та підкреслює актуальність даного дослідження. Тому метою статті є аналіз чинного законодавства та праць провідних вчених щодо визначення перспектив розвитку юридичної відповідальності за порушення законодавства з питань державної мови та мов національних меншин.

Перш за все пропонуємо розглянути категорію «юридичної відповідальності». Професор О.Ф. Скакун визначає юридичну відповідальність як «передбачені законом вид і міра державно-владного примусового) зазнання особою втрат благ особистого, організаційного і майнового характеру за вчинене правопорушення» [2, с.431].

Виходячи із того, що сфера культури, у тому числі, і мовної політики в Україні віднесена до сфери публічно-правового регулювання, доцільно розглянути категорію «адміністративної відповідальності».

Характеризуючи адміністративну відповідальність, О.Ф. Скакун зазначає, що адміністративна відповідальність накладається за адміністративні правопорушення органами державного управління до осіб, що не підпорядковані їм по службі [3, с.437].

Адміністративна відповідальність – це самостійний вид юридичної відповідальності фізичних та юридичних осіб, встановлений законодавчими актами з метою захисту прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів організацій, держави, охорони природних ресурсів, всіх форм власності, охорони державного та громадського порядку і безпеки, порядку управління. Адміністративна відповідальність настає за вчинення адміністративного правопорушення [2, с.14].

Провідний вчений В.В. Галунько вказує, що адміністративна відповідальність має подвійну природу – вона є різновидом адміністративного примусу та юридичної відповідальності [4, с.255]. При цьому науковець зазначає, що юридична відповідальність – це передбачені нормами права і реалізовані щодо особи, яка здійснила правопорушення, заходи державного примусу, що накладаються уповно-

важеними на те публічними органами, пов'язані із засудженням правопорушника та здійсненого їм діяння з боку держави й суспільства, що призводить до настання для правопорушника негативних наслідків особистого, майнового чи організаційного характеру [4, с.255].

В Україні захист мовних прав і свобод людини і громадянина покладено на Конституцію, галузеві кодекси та Закон України «Про засади державної мовної політики». Відповідно до норм ст.8 даного Закону «Публічне приниження чи зневажання, навмисне спотворення державної, регіональних мов або мов меншин в офіційних документах і текстах, що веде до створення перешкод і обмежень у користуванні ними, порушення прав людини, а також розпалювання ворожнечі на мовному ґрунті тягнуть за собою відповідальність, встановлену ст.161 Кримінального кодексу України». Далі у Законі зазначено, що «Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої мовні права і свободи від порушень і протиправних посягань. Кожному гарантується право на захист у відповідних державних органах і суді своїх мовних прав і законних інтересів, мовних прав і законних інтересів своїх дітей, на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, юридичних і фізичних осіб, якими порушуються мовні права і свободи людини і громадянина. Кожен має право звертатися за захистом своїх мовних прав і свобод до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини».

Разом із тим, положення аналізованого нормативно-правового акту закріплюють, що «кожен має право після використання всіх національних форм і засобів правового захисту звертатися за захистом своїх мовних прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна» [5].

Звернемо увагу на положення про те, що органи публічної адміністрації, органи місцевого самоврядування, а також посадові і слу-

жбові особи та громадяни, що порушили норми Закону України «Про засади державної мовної політики», повинні нести адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства України [5].

Кримінальний кодекс України містить ст.161, де зафіксовано, що умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі і гідності, або образа почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками – караються штрафом від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого. Частина 2 статті вказує, що, якщо ті самі дії, поєднані з насильством, обманом чи погрозами, а також вчинені службовою особою, то караються штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого [6].

У проекті Закону України «Про державну мову України» № 1144 від 21.12.2012 р., у ст.5 передбачено юридичну відповідальність за порушення законодавства України про державну мову України. Відповідно до норм цієї статті «Прийняття законів та інших нормативних правових актів України, спрямованих на обмеження використання української мови як державної, а також інші дії та порушення, що перешкоджають здійсненню права громадян на користування державною мовою України, тягнуть за собою відповідальність, встановлену законодавством України» [7].

На увагу заслуговує законопроект «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» № 1233 від 10.01.2013 р., де у ст.1 вказано, українська мова є невід'ємним елементом конституційного ладу України як унітарної держави. Спроби запровадження офіційної багатомовності на державному рівні всупереч чинного законодавства та встановленій конституційній процедурі є діями, спрямованими на розпалювання міжетнічної ворожнечі, мовний розкол країни, порушення конституційного ладу і територіальної цілісності України.

Окрім того, публічне приниження чи зневажання української мови є неприпустимими нарівні з наругою над державними символами України, а також навмисне спотворення української мови в офіційних документах і текстах, застосування у них української мови з порушенням стандартів української мови, створення перешкод і обмежень у користуванні українською мовою мають наслідком відповідальність, установлену цим Законом.

Варто додати, що ст.56 законопроекту пропонує створити у системі органів державної влади посаду Уповноваженого із захисту державної мови, мов національних меншин, регіональних (міноритарних) мов [8].

Вважаємо за доцільне проаналізувати позитивний досвід Латвії, де діє Закон Латвійської Республіки «Про внесення доповнень до Кодексу про адміністративні правопорушення з питань державної мови» від 1.07.1992 р., норма ст.201²⁶ якого фіксує санкцією накладення штрафу за невикористання державної мови посадовцями і працівниками органів державної влади у межах, необхідних для виконання професійних обов'язків, а ст.201³³ Кодексу про адміністративні правопорушення Латвійської Республіки передбачає штраф за відповідь недержавною мовою на заяви і скарги, подані державною, штраф [9, с.49].

Зважаючи на недостатню урегульованість інституту юридичної відповідальності за порушення законодавства з питань мови, нами сформульовано та запропоновано внести доповнення до Кодексу України про адміністра-

тивні правопорушення. Зокрема, запропоновано доповнити текст Кодексу ст.92-2 і викласти останню в такій редакції: «Стаття 92-2. Порушення законодавства з питань мови.

Наруга над державною мовою, політичні спекуляції, використання питання мови під час передвиборної кампанії, розпалювання територіальної ворожнечі по принципу мови та/чи мовної ворожнечі тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від тридцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, і на посадових осіб - від ста до двохсот мінімумів доходів громадян».

Підводячи підсумки, проведеного дослідження, треба сказати, що інститут юридичної відповідальності за правопорушення у сфері державної мови та мов національних меншин має розцінюватися та прирівнюватися до відповідальності за наругу над державними символами України, оскільки державна мова є засобом ідентифікації держави і нації, а також елементом конституційного складу кожної країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попеску И. В. Языковая политика и проекты законов о языках. Проекты законов о языках – экспертный анализ / И. В. Попеску. – К., 2000. – 216 с.
2. Юридичний словник / за ред. В. Г. Гончаренка. – К. : Форум, – 2006. – 473 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2006. – 656 с.
4. Адміністративне право України : підручник : у 2 т. Т. 1. Загальне адміністративне право. Академічний курс / В. В. Галуцько, В. І. Олефір, Ю. В. Гридасов, А. А. Іваничук, С. О. Короєд. – Херсон : ХМД, 2013. – 396 с.
5. Закон України «Про засади державної мовної політики» : від 03.07.2012 р., № 5029–VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 61. – Ст. 2471.
6. Кримінальний кодекс України : від 05.04.2001 р., № 2341–III // ВВР України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.

7. Проект Закону України «Про державну мову України» : від 21.12.2012 р., № 1144 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45230-04.03.2013.

8. Проект Закону України «Про функціонування української мови як державної та по-

рядок застосування інших мов в Україні» : від 10.01.2013 р., № 1233 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45410. – 04.03.2013.

9. Демченко Т. Українська мова – правові проблеми / Т. Демченко, І. Філіпчук // Право України. – 1996. – № 7. – С. 47–50.

Лопушанська О. В. Перспективи розвитку інституту юридичної відповідальності за порушення законодавства з питань мови / О. В. Лопушанська // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 622–625 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13lovzpm.pdf>

Розглянуто адміністративну відповідальність за правопорушення, що посягають на державну та мови національних меншин в Україні. Проаналізоване вітчизняне законодавство та праці провідних вчених з метою визначення перспектив розвитку юридичної відповідальності за мовні правопорушення.

Лопушанская О.В. Перспективы развития института юридической ответственности за нарушения законодательства по вопросам языка

Рассмотрена административная ответственность за правонарушения, посягающие на государственный язык и язык национальных меньшинств в Украине. Проанализировано отечественное законодательство и труды ведущих ученых с целью определения перспектив развития юридической ответственности за языковые правонарушения.

Lopushanska O.V. The Prospects of Development of the Institution of Legal Liability for Violations of the Law on Language

The article deals with the administrative responsibility for offenses that infringe on the official language and the languages of minorities in Ukraine. The author has analyzed the national legislation and the works of leading scientists to determine the prospects of legal responsibility for language offenses.